

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Temporalny wymiar życia szkoły.

Transakcyjne formy strukturalizacji czasu uczniów

napisanej pod kierunkiem promotora: dra hab. Jarosława Jagieły prof. UJD

i promotora pomocniczego: dr Adrianny Sarnat-Ciastko

Wychowanie i nauczanie dokonują się zawsze w określonym kontekście, który jest szczególnie ważny dla edukacji młodego pokolenia. Obserwując przyspieszenie przemian, jakim podlega współczesny świat a wraz z nim człowiek, można dojść do wniosku, że czas i przestrzeń stanowią układ odniesienia dla współczesnych stosunków społecznych. Przyglądając się życiu społecznemu warto odnieść się przede wszystkim do pojęcia czasu ze szczególnym uwzględnieniem nowych sposobów konceptualizacji temporalnego wymiaru relacji interpersonalnych. Biorąc pod uwagę szkołę, jako instytucję społeczną, ciekawy wydaje się sposób (sposoby), w jaki (jakie) uczniowie wykorzystują czas podczas swojego pobytu w tej placówce. Ta kwestia została zweryfikowana w niniejszej dysertacji.

Podstawą teoretyczną przeprowadzonych badań została analiza transakcyjna, a dokładniej jeden z podstawowych obszarów jej eksploracji, zwany analizą strukturalizacji czasu. Została ona opracowana przez Erica Berne'a i definiowana, jako sposób nadawania czasowi pewnej struktury w odniesieniu do relacji z innymi ludźmi. Autor tej koncepcji wyjaśniał, że kiedy człowiek znajdzie się w sytuacji, która jest czasowo nieustrukturyzowana, prawdopodobnie pierwszą czynnością, jaką zrobi, będzie nadanie mu (czasowi) pewnego „kształtu”. I tak można wyodrębnić sześć form temporalnego ustrukturyzowania: wycofanie, rytuały, rozrywki, prace, zabawy, gry i intymność. W zakresie tych form prowadzona została eksploracja badawcza.

Przedmiotem opracowania są transakcyjne formy strukturalizacji czasu uczniów liceum (czyli sposobu wykorzystywania czasu na byciu w relacjach z innymi ludźmi). Główny cel został zdefiniowany, jako rozpoznanie tychże form w czterech momentach roku szkolnego oraz opisanie ich zmienności. Autor oparł procedurę badawczą na trzech głównych problemach badawczych: jak i gdzie uczniowie strukturalizują swój czas w szkole?; dlaczego uczniowie strukturalizują swój czas w danej formie i w danym miejscu w szkole?; jaka jest zmienność poszczególnych form strukturalizacji czasu uczniów?

Rozprawa składa się z trzech części: teoretycznej, metodologicznej i analitycznej. Pierwsza obejmuje przegląd literatury związanej z podjętym tematem. Na początku wyjaśnione zostało pojęcie czasu, jako interdyscyplinarnej kategorii analitycznej, obecnej w filozofii, fizyce, socjologii, antropologii kulturowej, psychologii, ale przede wszystkim w pedagogice. W tym miejscu omówiony został stan badań nad opisywanym fenomenem w poszczególnych dyscyplinach naukowych. Następnie podjęto się przedstawienia twierdzeń, leżących u podstaw

koncepcji analizy transakcyjnej, która stała się fundamentem dalszych rozważań, ze szczególnym zaakcentowaniem charakterystyki strukturalizacji czasu wraz z opisem poszczególnych siedmiu jej form, tak jak proponuje się to w obranej koncepcji teoretycznej. Część pierwszą wieńczy opis liceum ogólnokształcącego na tle systemu oświaty w Polsce, a także charakterystyka uczniów opisywanej szkoły, z uwzględnieniem fazy rozwojowej późnej adolescencji, w której się znajdują. Część druga, dotycząca metodologicznych podstaw badań własnych, zawiera charakterystykę przedmiotu i problematyki badań, opisuje proces tworzenia i weryfikacji narzędzi badawczych oraz organizacja i przebieg badań. Naturalną konsekwencją części drugiej stała się analiza wyników przeprowadzonych dociekań. W kolejnych rozdziałach części trzeciej rozważone zostały pod kątem uzyskanych danych poszczególne problemy badawcze. Zostanie więc sformułowana odpowiedź na pytanie o to, jakie formy strukturalizacji czasu są charakterystyczne dla badanych uczniów w poszczególnych czterech momentach badania, a także jaka jest dynamika występowania tychże form w całym roku szkolnym. Do zebrania danych posłużono się między innymi mało popularną w badaniach edukacyjnych techniką mapowania, dzięki której określone zostaną formy strukturalizacji czasu w kontekście typowych dla szkół miejsc (np. klasy, korytarza, sekretariatu itp.). Określona zostanie też potencjalna zależność między występowaniem poszczególnych form wykorzystania czasu (w rozumieniu analizy transakcyjnej) a zmiennymi takimi, jak: stany Ja, pozycje życiowe, ważne dla szkoły i dla licealistów wydarzenia, płeć, klasa, szkoła i profil kształcenia badanych, średnia ocen, ocena zachowania, poziom aktywności na lekcjach oraz poziom absencji w szkole. Część trzecią kończy analiza wypowiedzi uczniów na temat tego, co należałoby w szkole zmienić, żeby czuli się oni lepiej, gdzie czują się najlepiej, a gdzie najgorzej oraz jakich miejsc w szkole brakuje.

Badane zjawisko jest dość specyficzne, dlatego autor opracowania zdecydował się na zastosowanie procedury panelowej. Cztery razy odwiedzał te same szkoły, gdzie prowadził badania w tych samych klasach. Aby było to możliwe, wykorzystał on technikę ankiety w ramach metody sondażu diagnostycznego. Przez cały czas trwania badania respondenci wypełniali tę samą wersję kwestionariusza ankiety, co pomogło opisać oraz określić zmienność badanego zjawiska. Badanymi byli uczniowie trzech liceów ogólnokształcących w Częstochowie. W każdej szkole badano jedną pierwszą, drugą i trzecią klasę. Łącznie dziewięć klas objęto badaniem cztery razy i zebrano 781 kwestionariuszy. Badania miały charakter ilościowy, podłużny i przekrojowy. Dodatkowo badania ilościowe uzupełnione zostały o zebranie danych jakościowych, których analiza pozwoliła na dokładniejsze wyjaśnienie mechanizmów towarzyszących występowaniu określonych form strukturalizacji czasu u uczniów.

Karol Chotyń

12.09.2018